

Főmagasságú és Főtisztelendő Bibornok Hercegprimás!

Kegyelmes Uram!

Az egyházi tudományosság és művészet szolgálatára hivatott magyar intézeteknek Rómában megalapítása céljából előterjesztett ajánlataim el nem fogadtatván, le kell mondanom a szerencséről, hogy az intézeteknek otthont én biztosítsak, főtartásukról életemben gondoskodjam és holtom után is alapítványaimmal tevékenységükben részem legyen.

Mivel azonban az az erős meggyőződés vezérelt, hogy ilyen intézetek létesítését a magyarországi katolikus egyház nagy érdekei és elodázhatatlan kötelességei követelik: igyekezeteimmel nem szabad felhagynom.

Tekintettel arra, hogy a kulturának és izlésnek az örök városban kiapadhatatlan forrásaiból meríteni a legműveltebb nemzetek vetélkedve törekedtek a multban és törekednek a jelenben: lehetetlen tovább főtartani (mondhatnám eltűnni) azt a helyzetet, hogy éppen a magyar nemzet, melynek katolikus egyháza a világon a leghatalmasabb és leggazdagabb, az egyetlen legyen, melynek Rómában semmiféle intézet nem áll szolgálatára.

Egyházi intézetekkel birnak ott: a franciák, belgák, angolok, skótok, irlandiak, németek, spanyolok, portugálok, az északamerikai, délamerikai és kanadai államok, még a csekélyszámú örmények is! Sőt az osztrák-magyar monarchia másik államának összes nemzetiségei: a németek, lengyelek, csehek, ruthének, délszlávok szintén külön egyházi intézetekkel dicsekedhetnek.

Tudományos és művészeti intézeteket létesítettek Rómában: Franciaország, Anglia, a német birodalom, a katolikus Görres Gesellschaft, Poroszország, Ausztria (külön lengyel és cseh osztállyal), Belgium, Hollandia, Spanyolország és az északamerikai Egyesült-Államok.

Mindkét sorozatból, az általam létesített intézetek eltűnésével, hiányozni fog Magyarország. Pedig az első egyike volt a keresztény államok sorában, amelynek Szent István királyunk templomot és vendégházat emelt Szent Péter

sírja mellett. Csakhogy azt a későbbi nemzedékek pusztulni engedték mostoha viszonyok között és visszaállítani elmulasztották, mikor jobb idők beköszöntöttek.

A XVI. század második felében egy lelkes magyar jezsuita kezdeményezésére magyar papnevelőintézet nyílt meg Rómában. De ennek csakhamar egyesülni kellett a német intézettel. Elismerem, hogy ez a frigy áldásosnak bizonyult. A német-magyar kollégium a magyar növendékek kiképzésében is kiváló eredményeket ért el, a multban és jelenben apostoli szellemű főpapok és nagyérdemű tudósok hosszú sorozatát nevelte hazánknak. A két intézet elválasztására célzó törekvés bűnös kísérletnek volna tekinthető. Azonban ezt a kollégiumot Rómában mindenki «Germanicum»-nak, magyar növendégeit is «germanicus»-oknak nevezi; abban tehát a magyar nemzet és állam individualitása kifelé elenyészik. Emellett tizenkét magyar növendéknek egy nagyméretű idegen intézetben elhelyezése nem töltheti be érdekeink és kötelességeink körét.

Ezért mellőzhetetlenül szükség van Rómában oly intézetre, mely Szent István apostoli királyunk nevét viselvén, az egyházi tudományosság és művészet egész körét fölkarolván, a kilencszázados magyar katolicizmust méltó módon képviselje és a magyar kultúra különleges igényeinek kielégítésére alkalmas legyen.

Ilyen intézet megalapításának céljához vezető legbiztosabb utat megjelölte a mult évi november 9-én megtartott püspöki tanácskozmány, amikor a katolikus érdekeknek *politikai* téren támogatására, öt éven át, évenként 150.000 koronát ajánlott föl, oly módon, hogy ahhoz minden nagyjavadalmas a kongruára kivetett összeg 22⁰/₀-ával járul.

Mint a nagyjavadalmasok egyike, azon tiszteletteljes kérelemmel fordulok Eminenciádhoz, méltóztassék a nagymélt. püspöki kar elé azon indítványomat terjeszteni, hogy a katolikus érdekeknek a *nemzeti kultúra* terén támogatására évenként szintén 150.000 koronát ajánljon föl, szintén oly módon, hogy ahhoz minden nagyjavadalmas a kongruára kivetett összeg 22⁰/₀-ával járuljon.

Indítványom erejét gyengíthetné az a föltevés, hogy ajánlataim el nem fogadásával kapcsolatos személyi érzelmek sugalmazását követem. Ezért bátor vagyok jelezni, hogy ilyen indítvánnyal már tizennyolc év előtt járultam Eminenciád elé, amikor a nagyjavadalmasok első ízben hivattak össze, a kongrua-alaphoz járulás ügyében. Eminenciád akkor, 1894. január 22-én hozzám Rómába írt, sajátkezű kegyes levelében biztosított afelől, hogy indítványomat helyeseli és elfogadtatására törekedni fog. Több évvel utóbb, amikor a szentjobbi javadalomra megállapítandó kongrua-járulék elfogadása iránt kellett nyilatkoznom, azon óhajtaást fejeztem ki, hogy a 700.000 korona kongrua-szükséglettel szemközt a nagyjavadalmasok járulékainak összege legalább egymillió koronában állapíttassék meg.

Most, a november 9-iki végzés után, indítványom elfogadásával ezen összeg csak egymillióra fogna emelkedni.

Míg az egyes nagyjavadalmasokra a felmerülő újabb kötelezettség jelentéktelen terhet (minden tízezer korona tiszta jövedelem után legfeljebb harmadfél-száz, sokakra legfeljebb egyszáz koronát) fogna róni: az évi 150.000 korona célirányos értékesítése kiszámíthatatlan előnyöket ígér.

Lehetővé teszi:

- a) a római intézet biztos megalapítását,
- b) a *tengődő* kath. időszakai sajtó felvirágoztatását,
- c) a Szent-István-Társulatban *szűkülő* kath. tudományos irodalom fellendítését,
- d) a születése előtt már a *halál csiráit* magában viselő kath. egyházművészeti tanács életbeléptetését.

Sőt ha a jelezett százalék valamennyire fölemeltetik, még a keleten élő és Amerikába kivándorolt katolikus honfitársaink kulturai szükségleteiről is lehetne ily módon gondoskodni.

Indítványom ugyanis oda céloz, hogy ez a «kultur-adó» ne öt esztendőre vettessék ki, hanem a római szentszék és a legfőbb kegyúr könnyen kieszközölhető hozzájárulásával, a nagyjavadalmakat állandóan terhelje.

A nagymélt. püspöki kar bölcseségébe és nagylelkűségébe vetett bizalmam abban a meggyőződésben nyilvánul, hogy *azt, amit a politikai tusák harcosainak nyujt, a békés bódítás művének (a tudomány, irodalom, művészet) munkásaitól megtagadni nem fogja.*

Indítványom elfogadása — hogy Veszprém és Kassa főpásztorainak 1911. február 16-ikán kelt előterjesztésükben foglalt szavaival éljek — «a magyar kath. egyháznak örökké fénylő dicsőségére fog szolgálni, és ujalagos bizonyítékául annak, hogy ezen egyház mindig első sorban állott ott, ahol a hazát szolgálni, annak dicsőségét előmozdítani, kulturáját támogatni és fölvirágoztatni kellett!»

Indítványomat Eminenciád pártfogásába ajánlva és fölszentelt kezeit csókolva, hódoló tisztelettel maradok

Budapest, 1912. február 12-ikén.